

Molnár Zoltán: Búcsú a Jóistentől

Molnár Zoltán válogatott elbeszéléskötetében 1952 jelzi a legkorábbi, 1970 a legutolsó írást. Csaknem két évtized novellatermésének legjavát tartalmazza tehát a könyv, s ha azt mondjuk, hogy az évről évre sorjázó írásokban felszabadulás utáni történelmünk, életünk alakulásának legfontosabb mozzanatait, tendenciáját, problémáit és vívmányait láthatjuk viszont, követhetjük nyomon, ezzel Molnár Zoltán legszembetűnőbb és legjellemzőbb írói tulajdonságára mutattunk rá. Arra a feltétlen valóságátszűzetre, ami nemcsak tematikailag és eszmeileg, de formai tekintetben is következetesen jellemzi.

Kötetében nincs olyan írás, ami problematikáját nézve a szó legszorosabb értelmében ne lenne közérdekű valamilyen módon. Már pusztán főbb témáinak felsorolása is illusztrálja ezt: háború, munkásélet, a termelészövetkezetek létének, nemlétének kérdése 1953—56 között, családi és magánéleti erkölcs, ill. társadalmi-közéleti etika a gyűjtőszférája csaknem valamennyi írásának.

1956 előtti elbeszéléseiben ugyan nemegyszer megtalálható az idillizáló, operett-szerű konfliktusmegoldás (*Kilakoltatás, Vasárnap, Kerítés*. Azután már csak egy ilyen műve van, az *Egy asszony meg egy város*), de a *Negyvennégy szeptembere* mindenképpen tisztességes színvonalú írás, a *Szegény ember* pedig kiemelkedően szép alkotás, felszabadulás utáni novellairódalmunk legjobbjai közé tartozik. Ez, és mellette az ekkori évek másik nagyon nívós novellája, *A roham* jól mutatja Molnár Zoltán legnagyobb írói erényeit, túl a már említett valóságérzékenységen: mindennek előtt karakterteremtő erejét, azután — s ez a két dolog szorosan összefügg — az alakok és helyzetek szigorú belső logikájában való írói gondolkodás és megjelenítés-képességét, az egyszerűségében is nagyon hatásos és árnyalt nyelvi-stiláris jellemzést, megformálást.

Molnár Zoltánnak van jó néhány feledhetetlen emberalakja. Szándékosan nem használtuk a „hős”, „novellahős” kifejezést, mert önmagukban véve nincs semmi különlegesség bennük, valamennyien közönséges, mindennapi kisemberek, ám éppen az ilyen szürke szereplőknek művésziileg kitüntetetté emelése bizonyítja legjobban az író jellemformáló kvalitásait. A *Szegény ember* Dobos Jóska bácsiján kívül ilyen pl. a *Vénlány* Ilonkája, az *Ordas és Aranykalász* Visnyei Gábora, s aki neki lélekben-sorsban közeli rokon: a *Búcsú a Jóistentől* Tózsér Imréje. Ilonka, aki fittyet hányva termelési értekezletre, konvenciókra és munkatársainak véleményére, legszűkebb magánéletében is következetesen — de éppen ezért egyoldalúan — megvalósítja a másokért éleést, az antiiegoizmust, akinek önzése abban merül ki, hogy mindig legyen mellette valaki, akit gondozni és tartani kell; Visnyei-Ordas (s majdnem ugyanígy Tózsér Imre), aki mindaddig élen jár a felszabadulás utáni új paraszti élet megteremtésében — ha kell, verekszik is érte a reakciókkal vagy agyonverés ígéretével elkergeti földjéről az uraságot —, míg juttatott nyolc hold földjén szép gazdaságot nem teremt, de azután nem létezik számára se a párt, se a különféle bizottságok, melyeknek azelőtt tagja volt. Magának élő ordas lesz, s még inkább az: a tsz-ek megalakulása után. Ugyanilyen plasztikusan megformált *Az első óra* Balázs, aki az egyszervolt történelmi órában átveszi az éppen akkor államosított gyár igazgatását régi tulajdonosától.

Molnár Zoltán jó valóságlátásának tanúbizonysága, hogy az utóbbi évtizedben írt műveinek középpontjába morális kérdések kerültek. Itt is van számos figyelemre-méltó írása, pl. a címben is jelzett problematikát tömören és frappánsan megjelenítő *Miért nem nőszül, fiatalember?* és *Miért válik, fiatalember?*, vagy mai életünk egyik leglényegesebb kérdését, a 20—25 évvel ezelőtti forradalmiság és a mai forradalmiság viszonyát boncolgató *A látogató* és a *Búcsú a Jóistentől* című elbeszélések. Ez utóbbiban özvegy Fülekíné, aki annak idején férjével együtt a kiszámú tsz-alakító-egyike volt, elesettségében elmegy szalmaért könyörögni ahhoz a tsz-brigádvezetőhöz, aki előzetesen nagyon sokáig a termelészövetkezet esküdt ellensége maradt. Mire az

úttörés nehezen túljutottak, az alapítók megöregedtek és a hasznos munka szempontjából alig jöhettek számításba. Közben a munkájuk árán életre kapott termelőszövetkezetbe beléptek sokan mások — így a szóban forgó brigádvezető is —, akik szakértelmükkel tényleg „európai színvonalra” emelték a gazdaságot. Mégis: hogyan viszonyulnak egymáshoz Fülekiék és a brigádvezető érdemei? Megfelelő arány-e a szakmakunyerálás az egyik oldalon, a meggyiszínű Renault a másikon? Húsba vágó probléma, mint ahogy *A látogatóé* is: két jó barát közül az egyik mindig ott vállal munkát, ahol legnagyobb szükség van rá, ahol a legtöbbet tud használni — még ha ez számára bizonyos áldozatokkal jár is —; a másik megelégszik a megteremtett kényelmes jóléttel és nyugodt, biztonságos munkájával, azzal biztatva magát, hogy ez ma a „korszerű életesmény”, és így is ugyanazért a közös célért dolgozik, mint barátja. Felesége azonban nekiszzegezi a kérdést: „De ha ilyen különbözőek az utak, vajon a cél... ugyanaz-e még?”

Nem kell bizonygatni, mennyire aktuális és lényeges problémák ezek, s a velük és hasonlókkal való szembenézés sok jót ígér Molnár Zoltán további írói pályájára is. Ugyanakkor azonban éppen az etikai tárgyú írások mutatják meg legjobban, hogy a gondolati elvonatkoztatás már kevésbé erős oldala. Ha sikerül helyzetekben és jellemekben megragadnia és kifejtenie mondandóját, a szó igazi értelmében vett összetett gondolatiság is ott van művei mélyén, de ha nem találja meg a megjelentésnek ezt a szálát, írásai didaktikusakká és illusztratívakká lesznek, mint pl. az 1967—70 között írt rövid, karcolatszerű novellák jó néhányában (*Böce, Fiú a kapuban, Hang, Komoly dolog*). A nem kellő gondolati mélység az előbb részletezett s egyébként jó és izgalmas *A látogatóra* és a *Búcsú a Jóistentőlre* is rányomja bélyegét: a vége felé megtörnek az elbeszélések, mert amikor a nagyszerű előkészítés után a legizgalmasabb problémákhoz és az íróilag legfontosabb részekhez érne, nem bontakoztatja ki teljes szélességben a potenciálisan adott konfliktusokat, hanem félbehagyja a felívelést, s ezzel kiaknázatlanul maradnak a témában rejlő gondolatiból összefüggések, az olvasóban pedig némi hiányérzet támad.

Molnár Zoltán ahhoz az írói nemzedékhez tartozik, amelyet a háború eszméltetett rá a valóságra, s ettől azóta se szakadt el, a valóságra való figyelés mindig legfőbb írói parancsa maradt. Nemcsak elbeszéléseiben, hanem másik sikeres műfajában, regényeiben is. Talán éppen ez az egyszerű természetesség az oka, hogy munkássága — véleményem szerint — mindeddig nem keltett olyan figyelmet és érdeklődést, mint amilyent megérdemelne. Semmilyen szempontból nem hivatkozható és a riktó színekét kedvelő író, egyszerűsége és természetessége mögött azonban tartalmas írói tevékenység van, akinek már eddigi életműve is komoly értéket jelent. (*Szépirodalmi, 1971.*)

VÖRÖS LÁSZLÓ

Kristó Nagy István: Regények, drámák, remények

Amíg lesznek utak, útvesztők s tétován tájékozódó utasok, kellenek a tapasztalt, jó kalauzok is. Irodalomról, könyvekről szólva az „utak” helyett manapság inkább a „dzsungel” szóképp jelezhetné pontosabban a valóságot, hiszen a térben összezsugorodott, de a nyomdai kapacitásban határtalanul meggazdagodott világon könyvfolyamok áradnak, s az olvasók reménytelenül, tanácstalanul kapkodják a fejüket. A választás, a kiválasztás, a helyre tenni segítő ítélet sosem volt még fontosabb — és nehezebb. Mindez eleve biztosítja, hogy egy olyanfajta vállalkozást, mint a Kristó Nagy Istváné, az olvasóközönség nagyobbik felének irányt kereső igénye sürgessen tető alá hozni. A szerző, aki „az élő világirodalom” áttekintésére csábít bennünket,